

Η αποχώρηση από την ΕΕ μονόδρομος για την έξοδο από την κρίση και την αυτοδύναμη οικονομία¹

ΤΑΚΗΣ ΦΩΤΟΠΟΥΛΟΣ

Σημείο εκκίνησης για να απαντήσουμε στο ερώτημα αν είναι αναγκαία η έξοδος από την ΕΕ για να βγούμε από την σημερινή κρίση — και θα πρόσθετα επίσης, για να βάλουμε τις βάσεις για μακροπρόθεσμα έξοδο από την κρίση στον δρόμο για μια άλλη μορφή κοινωνικής και οικονομικής οργάνωσης πέρα από την καπιταλιστική οικονομία της αγοράς και την αντιπροσωπευτική «δημοκρατία»— είναι να εξετάσουμε πρώτα ποια είναι τα πραγματικά αίτια της κρίσης αυτής εφόσον υπάρχουν διάφορες ερμηνείες, (ιδιαίτερα στον χώρο της Αριστεράς, τις οποίες εξέτασα αναλυτικά αλλού²) καθώς και δήθεν ερμηνείες που δίνουν οι σοσιαλφιλελεύθεροι και οι νεοφιλελεύθεροι.

Έτσι, σύμφωνα με τις εξηγήσεις των σοσιαλφιλελεύθερων και νεοφιλελεύθερων τα αίτια της κρίσης ανάγονται στην απουσία των «διαρθρωτικών αλλαγών» που χρειαζόταν η ελληνική οικονομία, με τις οποίες εννοούν την μη πλήρη ενσωμάτωσή της στη διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς κατά τη νεοφιλελεύθερη φάση της νεωτερικότητας. Με άλλα λόγια, τα αίτια της κρίσης ανάγονται στη μη ολοκλήρωση ακόμη του ανοίγματος και της απορύθμισης όλων των αγορών (τις γνωστές «4 ελευθερίες») που επιβάλλουν οι συμβατικές μας υποχρεώσεις μετά την ένταξή μας στην ΕΕ

[1] Το κείμενο αυτό βασίζεται στην ομιλία του συγγραφέα κατά τη πρόσφατη παρουσίαση του τελευταίου βιβλίου του *Η Ελλάδα ως προτεκτοράτο της υπερεθνικής ελίτ: Η ανάγκη για άμεση έξοδο από την ΕΕ και για μια αυτοδύναμη Οικονομία*, με σημαντικές προσθήκες για θέματα των οποίων η ανάπτυξη δεν ήταν δυνατή στον περιορισμένο χρόνο της ομιλίας, αλλά και για θέματα που αντανακλούν ερωτήματα, τα οποία ετέθησαν κατά την επακολουθήσασα συζήτηση μεταξύ των ομιλητών και του κοινού.

[2] Βλ. Τ. Φωτόπουλος, *Η Ελλάδα ως προτεκτοράτο της υπερεθνικής ελίτ: η ανάγκη για άμεση έξοδο από την ΕΕ και για μια αυτοδύναμη οικονομία* (Γόρδιος, Νοέμβρης, 2010), Μέρος Τέταρτο (σελ. 299–369).

του Μάαστριχτ. Γι' αυτό και τα επιβαλλόμενα μέτρα έχουν ακριβώς στόχο όχι μόνο το άμεσο πρόβλημα —δηλαδή την αποπληρωμή του πελώριου Χρέους που σήμερα φθάνει το 125% του ΑΕΠ (δηλαδή υπερδιπλάσιο του προβλεπόμενου από το Σύμφωνο Σταθερότητας) κατά τρόπο που οι ξένες και ντόπιες οικονομικές ελίτ θα ελαχιστοποιήσουν το οικονομικό αλλά και πολιτικό τους κόστος σε βάρος βέβαια των λαϊκών στρωμάτων— αλλά, ακόμη σημαντικότερο, αυτό που θεωρούν οι ίδιοι την αιτία για τη χρόνια κρίση της ελληνικής οικονομίας. Δηλαδή, την απουσία των «διαρθρωτικών» αλλαγών για τις οποίες πίεζαν για πολλά χρόνια οι εκθέσεις των διεθνών οργανισμών που ελέγχουν οι ξένες ελίτ (αυτό που ονομάζω η υπερεθνική ελίτ για λόγους που θα εξηγήσω σε λίγο) αλλά τις οποίες οι ντόπιες ελίτ, και κυρίως οι πολιτικές, δεν τόλμησαν ποτέ να τις εισάγουν (παρά μόνο αποσπασματικά και χωρίς σύστημα), εξαιτίας του πελώριου πολιτικού κόστους που θα έπρεπε να πληρώσουν, ιδιαίτερα εφόσον έπρεπε να πραγματοποιηθούν για ιστορικούς λόγους σε πολύ μικρότερη χρονική περίοδο από ό,τι στον Ευρωπαϊκό Βορρά.

Η έννοια των «διαρθρωτικών» αλλαγών

Οι «τομές» που επικαλείται η Κοινοβουλευτική Χούντα που μας κυβερνά (και δεν μιλώ βέβαια για τα πετσοκόμματα μισθών, συντάξεων κ.λπ. που απλά στοχεύουν στο συμμάζεμα του Χρέους το οποίο είναι όμως μόνο το σύμπτωμα και όχι η αιτία της κρίσης) στην πραγματικότητα συνοψίζουν τις «4 ελευθερίες» της συνθήκης του Μάαστριχτ η οποία, μαζί με τις συνακόλουθες συμφωνίες της Λισαβόνας κ.λπ., εκφράζει τη νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση στον Ευρωπαϊκό χώρο. Τέτοιες «τομές» είναι αυτές που επιχειρούνται στο εργασιακό, το ασφαλιστικό, στην Παιδεία, την Υγεία, στην απελευθέρωση διαφόρων αγορών (κάποτε με το πρόσχημα της κατάργησης των κλειστών επαγγελμάτων!), στο ξεπούλημα του κοινωνικού πλούτου με τη μαζική ιδιωτικοποίηση (ακόμη και κλάδων που ικανοποιούν βασικές ανάγκες όπως το νερό, το ηλεκτρικό, οι μεταφορές κ.λπ.). Ο στόχος είναι δηλαδή πάντα το άνοιγμα και η απελευθέρωση κάθε αγοράς αγαθών, υπηρεσιών, κεφαλαίου, καθώς και η απελευθέρωση, αλλά όχι και το άνοιγμα (εκτός αν είναι ελεγχόμενο) της αγοράς εργασίας.

Αντίθετα, σύμφωνα με τη θέση που αναπτύσσω στο βιβλίο, τα αίτια της κρίσης είναι πράγματι διαρθρωτικά ή θα έλεγα δομικά, όχι βέβαια με τη σοσιαφιλελεύθερη έννοια, αλλά με την έννοια της μεταπολεμικής υιοθέτησης ενός εξωστρεφούς μοντέλου «ανάπτυξης» από τις ελίτ μας για

την ενσωμάτωση της οικονομίας στην παγκόσμια καπιταλιστική αγορά. Η εξωστρέφεια αυτή, όπως δείχνει το βιβλίο, έπαιξε καθοριστικό ρόλο στη δημιουργία ενός διαστρεβλωμένου παραγωγικού προτύπου και ενός αντίστοιχου καταναλωτικού που οδήγησε σε ένα χρόνιο και συνεχώς διευρυνόμενο άνοιγμα μεταξύ του τι παράγουμε και τι καταναλώνουμε. Και αυτό γιατί ιστορικά δεν υπάρχει παράδειγμα χώρας που μπόρεσε με ανοικτές και απελευθερωμένες αγορές να «σταθεί στα πόδια της» στον ανταγωνισμό με χώρες οι οποίες ήδη είχαν δημιουργήσει ολοκληρωμένες παραγωγικές δομές στο πλαίσιο μιας βασικά ενδογενούς ανάπτυξης που στηρίζεται κυρίως στους δικούς της παραγωγικούς πόρους και το συνακόλουθο καταναλωτικό πρότυπο.

Μπορεί δηλαδή να δειχθεί, ακόμη και με την ορθόδοξη οικονομική θεωρία, ότι οικονομικές ενώσεις, όπως η ΕΕ, που συνενώνουν χώρες σε άνισα επίπεδα ανάπτυξης και παραγωγικότητας, ωφελούν πάντα τις ήδη περισσότερο αναπτυγμένες χώρες σε βάρος των αδύνατων. Τα μητροπολιτικά κέντρα έχουν τη δυνατότητα να αποκομίσουν πολύ μεγαλύτερα οφέλη από τη συμμετοχή τους στο μπλοκ, σε σχέση με τις περιφερειακές χώρες. Και αυτό διότι ενώ οι μητροπόλεις διαθέτουν σύγχρονη οικονομική υποδομή και βιομηχανική βάση, η οποία στηρίζεται στη μοντέρνα τεχνολογία και θεμελιώνεται σε εγχώρια κέντρα έρευνας και τεχνολογικής ανάπτυξης, η περιφέρεια δεν διαθέτει ανάλογα πλεονεκτήματα και στηρίζει την ανάπτυξή της στο ξένο κεφάλαιο και την ξένη αγορά που, όπως έχει δείξει η ιστορική εμπειρία, οδηγεί σε μια «αποσπασματική» ανάπτυξη κάποιων κλάδων και όχι σε μια ολοκληρωμένη οικονομική δομή και μια ισόρροπη ανάπτυξη της παραγωγικής της βάσης σε σχέση με το καταναλωτικό πρότυπο. Έτσι, το πιθανότερο είναι ότι οι αποκλίσεις μεταξύ των χωρών στο κέντρο και στην περιφέρεια του κάθε μπλοκ αυξάνονται αντί να μειώνονται με την ενοποίηση. Και η πιθανότητα μετατρέπεται σε βεβαιότητα, αν η ανάπτυξη της περιφέρειας στηριχθεί σε σοσιαλ/νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Όταν μάλιστα οι αδύνατες χώρες έχουν χάσει και την οποιαδήποτε οικονομική κυριαρχία τους, όπως συμβαίνει σήμερα στην Ευρωζώνη όπου οι χώρες του Ευρωπαϊκού Βορρά, και βασικά η Γερμανία, καθορίζουν την Ευρωπαϊκή νομισματική και δημοσιονομική πολιτική με βάση τα συμφέροντα των δικών τους ελίτ και των προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων, το αποτέλεσμα είναι καταστροφικό για τις περιφερειακές χώρες, όπως συμβαίνει σήμερα στον Ευρωπαϊκό Νότο.

Η έννοια της εθνικής οικονομίας

Αναφέρομαι σε ελίτ και προνομιούχα κοινωνικά στρώματα γιατί θέλω να τονίσω ότι δεν δέχομαι βέβαια ότι υπάρχει «εθνικό» οικονομικό συμφέρον (εφόσον αυτό πάντα καθορίζεται σε μια καπιταλιστική οικονομία της αγοράς από την κυρίαρχη ελίτ και τα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα) αλλά μόνο ταξικά (με μια ευρεία έννοια)³ συμφέροντα. Όμως, ακόμη και στη σημερινή διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς, έχει μεγάλη σημασία η εξουσία/δύναμη του κράτους στον καθορισμό των όρων και μορφών οικονομικής λειτουργίας στον χώρο δικαιοδοσίας του. Φυσικά, η δύναμη αυτή δεν είναι ισομερώς κατανεμημένη σε μια καπιταλιστική οικονομία της αγοράς, γι' αυτό και είναι σημαντικό να διακρίνουμε σχετικά μεταξύ αυτού που ονομάζω στο βιβλίο:

- το «στοιχείο αλληλεξάρτησης/εξάρτησης», όσον αφορά στις σχέσεις μεταξύ μητροπολιτικών κέντρων και μεταξύ περιφερειακών και μητροπολιτικών χωρών αντίστοιχα και
- το «στοιχείο εθνικής οικονομίας», όσον αφορά στην οικονομική και πολιτική εξουσία/δύναμη του κράτους στον καθορισμό των όρων και μορφών οικονομικής λειτουργίας στον χώρο δικαιοδοσίας του.

Όταν όμως μιλώ για «εθνική οικονομία» δεν εννοώ απλώς την «οικονομία» γενικά που, σε μια καπιταλιστική οικονομία της αγοράς, ελέγχεται άμεσα από την αστική τάξη που ελέγχει τις πλουτοπαραγωγικές πηγές της χώρας —πράγμα που σημαίνει ότι μόνο η ανατροπή του καπιταλιστικού συστήματος της οικονομίας της αγοράς μπορεί να ανοίξει τον δρόμο για να περιέλθει ο έλεγχος αυτός σε όλο τον λαό. Αυτό που εννοώ είναι ότι πέρα από τον άμεσο έλεγχο των πλουτοπαραγωγικών πηγών της χώρας υπάρχει και ο έμμεσος έλεγχος που μπορεί να ασκηθεί από τα λαϊκά στρώματα, μέσω των κοινωνικών ελέγχων που, κατόπιν αγώνων, επιβάλλουν στις αγορές. Εντούτοις, ο έλεγχος αυτός, ακόμη και στην έμμεση μορφή του, είναι σχεδόν αδύνατος σε περίπτωση που το στοιχείο εξάρτησης βαθμολογείται, σχηματικά, με 100, ενώ το στοιχείο εθνικής οικονομίας είναι μηδενικό και αντίστροφα. Γι' αυτό και, ιστορικά, οι κοινωνικοί έλεγχοι στις αγορές ήταν πάντα ισχυρότεροι στα αναπτυγμένα μητροπολιτικά κέντρα (Βρετανία, Γερμανία, Σκανδιναβικές χώρες —σε ένα βαθμό

[3] Βλ. για την έννοια των ταξικών διαιρέσεων από τη σκοπιά της Περιεκτικής Δημοκρατίας, "Η Προσέγγιση της Περιεκτικής Δημοκρατίας για τις ταξικές διαιρέσεις", *Περιεκτική Δημοκρατία*, αρ. 8 & 9 (Σεπτ. 2004 & Μάρτιος 2005).

ακόμη και στις ΗΠΑ κ.λπ.) παρά στις περιφερειακές χώρες του Νότου, όπου το στοιχείο εθνικής οικονομίας ήταν συνήθως μηδενικό, ή στις ημιπεριφερειακές χώρες του Βορρά, όπως η Ελλάδα, όπου το στοιχείο αυτό είχε μια τιμή μεταξύ του μηδέν και του 100. Και, φυσικά, οι έλεγχοι αυτοί διαφέρουν και διαχρονικά, όντας γενικά ισχυρότεροι στη κρατικιστική περίοδο σε σχέση με τη σημερινή.

Επομένως, παρά το γεγονός ότι σε κάθε καπιταλιστική οικονομία της αγοράς, είτε του κέντρου είτε της περιφέρειας και ημιπεριφέρειας, ο άμεσος έλεγχος των πλουτοπαραγωγικών πηγών ανήκει στην προνομιούχα αστική τάξη, έχει μεγάλη σημασία (όχι βέβαια από «εθνικιστική» σκοπιά, αλλά από οικονομική, πολιτική και κοινωνική σκοπιά και, ακόμη, από την πλευρά της προοπτικής μιας αυτοδύναμης οικονομίας στο μέλλον) αν αυτή η τάξη έχει τη βάση της στην ίδια τη χώρα (όπως συμβαίνει με τα μητροπολιτικά κέντρα), ή σε άλλες χώρες, όπως συμβαίνει με τις χώρες στην περιφέρεια και ημιπεριφέρεια, όπου οι ντόπιες ελίτ παίζουν οικονομικά βασικά τον ρόλο του μεταπράτη και πολιτικά τον ρόλο του εντολοδόχου των ξένων ελίτ —μολονότι βέβαια τα συμφέροντα των ντόπιων ελίτ είναι αλληλένδετα με αυτά των ξένων ελίτ. Έτσι, η Ελλάδα σήμερα μετατρέπεται και τυπικά σε προτεκτοράτο της υπερεθνικής ελίτ, όχι μόνο για την περίοδο του Μνημονίου, (το οποίο θα ανανεώνεται στο μέλλον με διάφορες μορφές και ονόματα), αλλά για το ακαθόριστο μέλλον, δηλαδή για όσο καιρό δεν δημιουργούνται οι βάσεις μιας αυτοδύναμης οικονομίας —προϋπόθεση για την οποία είναι η έξοδος μας από την ΕΕ και την ΟΝΕ. Φυσικά, υπάρχουν και κάποιες ατεκμηρίωτες αλλά και αβάσιμες απόψεις (συχνά «Μαρξίζουσες») ότι η Ελλάδα έχει πάψει από καιρό ν' ανήκει στην ημιπεριφέρεια, επειδή κάποια τμήματα του ντόπιου κεφαλαίου έκαναν εξαγωγή επενδύσεων, βασικά σε υπηρεσίες (τραπεζικές, εμπόριο κ.λπ.), σε γειτονικές Βαλκανικές χώρες. Όμως, οι εξαγόμενες υπηρεσίες, όπως και αυτές στην Ελλάδα, δεν ανήκουν στις υπηρεσίες που αναπτύχθηκαν με βάση την υψηλή έρευνα και τεχνολογία (όπως συμβαίνει με τον αντίστοιχο τριτογενή τομέα των αναπτυγμένων καπιταλιστικών χωρών), εφόσον παρόμοια έρευνα και τεχνολογία δεν αναπτύχθηκε ποτέ στην Ελλάδα, όπως δείχνει και το βιβλίο. Και, φυσικά, το ελληνικό κεφάλαιο δεν τόλμησε ποτέ να κάνει επενδύσεις στον δευτερογενή τομέα των βαλκανικών χωρών (όπως κάνουν οι πολυεθνικές στη Κίνα, Ινδία κ.λπ.) αφού παρόμοιες επενδύσεις προϋποθέτουν βαθμό ανάπτυξης της έρευνας και τεχνολογίας, αλλά και της ίδιας της μεταποίησης, που ιστορικά ήταν ανύπαρκτος στην Ελλάδα λόγω του εξωγενούς χαρακτήρα της ελλη-

νικής «ανάπτυξης». Η μόνη επομένως αξιόλογη δραστηριότητα «Ελληνικού» κεφαλαίου στο εξωτερικό είναι αυτή του εφοπλιστικού κεφαλαίου, το οποίο όμως πάντοτε ήταν κοσμοπολίτικο, δηλαδή ιστορικά αναπτύχθηκε στις αναπτυγμένες καπιταλιστικές χώρες, με ελάχιστους οργανικούς δεσμούς με την ελληνική «αναπτυξιακή» διαδικασία (πέρα από κάποιες περιστασιακές συνήθως επενδύσεις «της αρπαχτής» σε ναυπηγεία, διυλιστήρια κ.λπ.).

Περί ρεφορμισμού και επανάστασης

Τα παραπάνω σημαίνουν ότι αποτελούν αποπροσανατολιστικές υπεραπλουστεύσεις οι ερμηνείες σύμφωνα με τις οποίες η κρίση είναι μια «κρίση του κεφαλαίου» και, επομένως, το να προτείνουμε τρόπους διεξόδου από την κρίση, δεν αποτελεί παρά ρεφορμισμό. Όμως, το αντικείμενό μας δεν είναι βέβαια πώς θα ξεπεραστεί η κρίση του κεφαλαίου και, όπως έχω δείξει αλλού,⁴ με μια έννοια, η κρίση της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς είναι χρόνια, με συνεχή σκαμπανεβάσματα που κάνουν ακόμη πιο φανερό την ανάγκη της αντικατάστασης της «αναρχίας της αγοράς» από ένα σύστημα όπου η κοινωνία, δημοκρατικά, σχεδιάζει τον τρόπο κάλυψης των αναγκών της με βάση τις υπάρχουσες πλουτοπαραγωγικές πηγές και τις αποφάσεις των πολιτών όσον αφορά στον χρόνο προσωπικής εργασίας τους. Εκείνο, λοιπόν, που ξεχνούν οι παρόμοιες απόψεις περί «ρεφορμισμού» είναι ότι την κρίση του κεφαλαίου σπάνια την πληρώνουν οι ίδιοι οι κεφαλαιούχοι και τα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα —ιδιαίτερα σήμερα που ολόκληρο το βάρος της κρίσης μετατίθεται στους ώμους των λαϊκών στρωμάτων. Και εάν μιν υπήρχαν σήμερα οι επαναστατικές συνθήκες που θα μπορούσαν να οδηγήσουν σε ανατροπή του ληστρικού αυτού συστήματος θα ήταν βέβαια απάρνηση του καθήκοντός μας να προτείνουμε «ρεφορμιστικές» λύσεις. Όμως, σήμερα, ούτε επαναστατικές συνθήκες υπάρχουν τόσο στην Ελλάδα, όσο και στην Ευρώπη γενικότερα, αλλά ούτε και οι λύσεις που προτείνουμε είναι ρεφορμιστικές.

Το γεγονός ότι δεν υπάρχουν επαναστατικές συνθήκες είναι φανερό από το ότι, μέχρι σήμερα, ούτε στην Ελλάδα, ούτε στην Ευρώπη γενικότερα, έχουν ξεσπάσει απεργιακά κινήματα με συνέχεια και συνέπεια, τα οποία

[4] Βλ. *Περιεκτική Δημοκρατία: 10 Χρόνια Μετά* (Ελεύθερος Τύπος, 2008) κεφ. 6.

θέτουν επαναστατικά αιτήματα και, εν δυνάμει, θα μπορούσαν να καταλήξουν σε γενικές απεργίες διαρκείας οι οποίες θα παρέλυαν τον κρατικό μηχανισμό και την οικονομία γενικότερα. Οι διαδηλώσεις, ακόμη και οι τυχόν εξεγέρσεις στο μέλλον, δεν είναι βέβαια ικανές, από μόνες τους, να ανατρέψουν όχι το σύστημα, αλλά ούτε καν τα ληστρικά μέτρα που οι ελίτ επιβάλλουν παντού ενάντια στα λαϊκά στρώματα. Αντίθετα, σήμερα οι ελίτ έχουν εξασχρηωθεί σε τέτοιο βαθμό από την «παθητική αντίσταση» των λαϊκών στρωμάτων ώστε δεν διστάζουν να εξαπατούν φανερά τον λαό για να κατακτήσουν την εξουσία και, στη συνέχεια, να περνούν οποιοδήποτε αντιλαϊκό μέτρο επιθυμούν με τις κοινοβουλευτικές Χούντες τους στην ψευτο-«δημοκρατία» μας, έχοντας απόλυτη εμπιστοσύνη, από τη μια μεριά, στο γεγονός ότι αρκεί η πλύση εγκεφάλου από τα ελεγχόμενα από αυτές ΜΜΕ, και στο μονοπώλιο της κρατικής βίας, από την άλλη, ώστε να αναπαράγουν την ιδεολογική και πολιτική κυριαρχία τους.

Στην Ελλάδα, ιδιαίτερα όταν, όπως έδειξαν οι δημοτικές εκλογές, η μόνη αντίσταση που είναι διατεθειμένα τα λαϊκά στρώματα να ορθώσουν κατά της κοινοβουλευτικής Χούντας είναι η αποχή, η οποία δυστυχώς δεν είναι μόνο αποχή από την κάλπη, αλλά και αποχή από την ενεργό αντίσταση που θα μπορούσε να εκδηλωθεί με ένα κίνημα «άγριων απεργιών» το οποίο θα κορυφωνόταν με γενικές απεργίες, μαζικές διαδηλώσεις (δεν είναι τυχαίο ότι οι διαδηλώσεις ποτέ δεν έφθασαν τη μαζικότητα των Ιουλιανών) κ.λπ., με στόχο την ανατροπή των ληστρικών μέτρων. Παράλληλα, όπως έδειξαν οι ίδιες εκλογές, υπάρχουν και εκατομμύρια συμπολίτες μας που δεν είχαν πρόβλημα να υπερψηφίσουν και τους εγκληματίες επαγγελματίες πολιτικούς που εφαρμόζουν τα μέτρα αυτά (πράγμα που εξέπληξε ακόμη και τον «σοσια-ληστή» πρόεδρο του ΔΝΤ) με περιοχές μάλιστα, όπως η Κρήτη, να δίνουν και συντριπτική πλειοψηφία σε χουντικούς υποψήφιους, προφανώς συγχέοντας τον Ελ. Βενιζέλο με τον...Γιωργάκη! Μολονότι, δηλαδή, η τεράστια αποχή σήμαινε πως το Μνημόνιο της τρόικας και των υποτελών της εγκρίθηκε άμεσα από λιγότερο από το 1/5 του λαού ή, έμμεσα, (αν συνυπολογίσουμε τις ψήφους των Ευρωπαϊστών στα κόμματα εξουσίας και τα δεκανίκια τους) από κάτι παραπάνω από το 1/3 των πολιτών, είναι φανερό ότι οι παραπάνω ενδείξεις κάνουν να μοιάζει με ανέκδοτο η άποψη περί ύπαρξης επαναστατικών συνθηκών στην Ελλάδα σήμερα...

Επιπρόσθετα, αποτελεί κατάφωρη διαστρέβλωση ο χαρακτηρισμός των προτάσεών μας για την έξοδο από την κρίση ως ρεφορμιστικών. Η διάκριση ανάμεσα σε ρεφορμιστικά και αντισυστημικά κινήματα που υι-

οθετούμε διαφέρει ριζικά από τη ταξινόμηση των κινημάτων ως ρεφορμιστικών ή επαναστατικών με βάση το συνηθισμένο κριτήριο εάν στοχεύουν στην σταδιακή αλλαγή ή σε μια απότομη και κατά κανόνα βίαιη αλλαγή, αντίστοιχα. Είναι προφανές ότι η ταξινόμηση αυτή βασίζεται στα μέσα που χρησιμοποιούνται για την επίτευξη της κοινωνικής αλλαγής και όχι στον ίδιο τον στόχο που μπορεί να εξακολουθεί να είναι είτε συστημικός είτε ρεφορμιστικός. Όπως ανέπτυξα αλλού⁵, είναι δυνατό σήμερα να φανταστούμε ένα αντισυστημικό κίνημα που στοχεύει στη ριζική ρήξη με το σύστημα χρησιμοποιώντας μη βίαιες μεθόδους για την επίτευξη αυτού του στόχου και το οποίο καταφεύγει στη βία μόνο στην περίπτωση που δέχεται επίθεση από τις κυρίαρχες ελίτ κατά τη μετάβαση προς τη νέα κοινωνία —όπως είναι η περίπτωση της μεταβατικής στρατηγικής της Περιεκτικής Δημοκρατίας. Σύμφωνα με το κριτήριο αυτό, τα κινήματα κατατάσσονται ως αντισυστημικά ή ρεφορμιστικά ανάλογα με το εάν στοχεύουν στην αντικατάσταση των βασικών κοινωνικο-οικονομικών θεσμών και των συνεπαγομένων αξιών με νέους θεσμούς και αξίες, ή απλώς στην αλλαγή ή βελτίωση των κυρίαρχων θεσμών («εκβάθυνση της δημοκρατίας», καλύτερη ρύθμιση της οικονομίας της αγοράς κ.λπ.) αντίστοιχα.

Ρεφορμιστικές είναι, επομένως, οι θέσεις που αποσκοπούν στη βελτίωση και αναπαραγωγή του συστήματος της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς και του πολιτικού του συμπληρώματος στην αντιπροσωπευτική «δημοκρατία». Με βάση αυτόν τον γενικά αποδεκτό ορισμό, θα αποτελούσε σενάριο επιστημονικής φαντασίας να χαρακτηριστούν τα προτεινόμενα εδώ μέτρα, τα οποία έχουν βασικό στόχο να αποφευχθεί η κατεδάφιση κοινωνικών κατακτήσεων δεκαετιών, ως ρεφορμιστικά. Ιδιαίτερα, μάλιστα, όταν αιτήματα όπως η έξοδος από την ΕΕ (σε αντίθεση με την απλή έξοδο από την ΟΝΕ που προτείνει η ρεφορμιστική Αριστερά, αλλά και πολλοί ορθόδοξοι οικονομολόγοι και επαγγελματίες πολιτικοί των ελίτ) είναι σαφώς αντισυστημικά, εφόσον ήταν η ένταξή μας στην ΕΟΚ/ΕΕ αυτή που ενσωμάτωσε πλήρως την Ελληνική οικονομία στη διεθνοποιημένη καπιταλιστική οικονομία της αγοράς. Αντίστοιχα, σήμερα, είναι η έξοδος μας από την ΕΕ που αποτελεί την αναγκαία προϋπόθεση για την αποδέσμευσή μας από τη διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς, μέσω της

[5] Βλ. «Το τέλος των παραδοσιακών αντισυστημικών κινήσεων και η ανάγκη για ένα νέου τύπου αντισυστημικό κίνημα σήμερα», *Περιεκτική Δημοκρατία*, τεύχος 14, Δεκέμβριος 2006.

δημιουργίας μιας αυτοδύναμης οικονομίας (δηλαδή της μεγιστοποίησης των λαϊκών ελέγχων πάνω στις αγορές και της παράλληλης δημιουργίας μιας άλλης παραγωγικής δομής και καταναλωτικού προτύπου) ώστε να ανοίξει ο δρόμος για την αντικατάσταση του σημερινού κοινωνικο-οικονομικού συστήματος με ένα άλλο που θα θεσμοποιεί την ισοκατανομή της οικονομικής και πολιτικής δύναμης.

Από αυτή τη σκοπιά είναι πράγματι λυπηρό ότι σημαντικό τμήμα της αντισυστημικής Αριστεράς μας δεν αντιλαμβάνεται καν τη σημασία της εξόδου από την ΕΕ. Έτσι, κάποιοι, έχοντας μείνει απολιθωμένοι σε κάποια «Μαρξιστική» σκέψη των αρχών του περασμένου αιώνα, προτείνουν μέτρα για να αλλάξει ο συσχετισμός εργασίας-κεφαλαίου στην Ελλάδα⁶ απορρίπτοντας την έξοδο όχι μόνο από την ΕΕ, αλλά ακόμη και την ΟΝΕ —προφανώς μη έχοντας πάρει μυρουδιά για τη διεθνοποίηση της οικονομίας της αγοράς και την ένταξη της ελληνικής (μέσω της ΕΕ) σε αυτήν! Άλλοι πάλι συναρτούν την έξοδο από την ΕΕ με την κατάκτηση της λαϊκής εξουσίας, «ξεχνώντας» ότι το αίτημα εξόδου από την ΕΕ είναι από τη φύση του αντισυστημικό και η ικανοποίησή του αποτελεί αναγκαία (αλλά όχι και επαρκή) συνθήκη για οποιαδήποτε συστημική αλλαγή. Η επαρκής συνθήκη για παρόμοια αλλαγή αναφέρεται προφανώς στις υποκειμενικές συνθήκες οι οποίες, όπως προσπάθησα να δείξω παραπάνω, κάθε άλλο παρά επαναστατικές είναι σήμερα. Η παραπομπή επομένως του αιτήματος για έξοδο από την ΕΕ στις ελληνικές καλένδες δημιουργεί τεράστιες ευθύνες για εκείνο το τμήμα της αντισυστημικής αριστεράς που, για χάρη μιας δήθεν μαξιμαλιστικής θέσης για επανάσταση, εγκλωβίζει τα λαϊκά στρώματα σε ανώδυνους (για τις ελίτ) τελικά αγώνες για «ανυπακοή» κ.λπ., με τον κρυφό πόθο ότι η εξαθλίωση των λαϊκών στρωμάτων θα τα ωθήσει τελικά σε αυτό (το τμήμα της αντισυστημικής αριστεράς) και την επαναστατική αλλαγή. Δυστυχώς, όμως, σήμερα δεν είμαστε ούτε στο 1905 ούτε στο 1917 αλλά στην αρχή ενός αιώνα όπου η εξαθλίωση, όπως έδειξε η εμπειρία των περασμένων δεκαετιών στη λατινική Αμερική και σήμερα στην Κίνα ή την Ινδία, δεν οδηγεί σε ωρίμανση των επαναστατικών συνθηκών αλλά, αντίθετα, ωθεί τα λαϊκά στρώματα σε έναν αγώνα ατομικής επιβίωσης, με την ελπίδα ότι κάποιοι τουλάχιστον που ανήκουν

[6] Βλ. Π.χ. Γ. Μηλιός, «Δεν εντάσσεται στα συμφέροντα των εργαζομένων η έξοδος του ελληνικού καπιταλισμού από το ευρώ», (Νοέμβρης 2010)
<http://aformi.wordpress.com/2010/11/21/δεν-εντάσσεται-στα-συμφέροντα-των-εργ/>.

σε αυτά θα τα καταφέρουν να «πιάσουν την καλή» και να ενταχθούν στα προνομιούχα στρώματα.

Τέλος, ανάλογα ισχύουν για ένα άλλο κομμάτι της αντισυστημικής Αριστεράς που εξαρτά το αίτημα της εξόδου από την ΕΕ από την παράλληλη και ταυτόχρονη έξοδο και πολλών άλλων χωρών από αυτή. Μολονότι είναι αλήθεια ότι η λαϊκή οργή σε αρκετές Ευρωπαϊκές χώρες, ιδιαίτερα του Ευρωπαϊκού «Νότου» (Πορτογαλία, Ισπανία, Ιταλία, Ιρλανδία), αλλά και του Βορρά (π.χ. Γαλλία) εναντίον της ΕΕ κορυφώνεται τελευταία, θα ήταν ουτοπία να περιμέναμε, με δεδομένη την οικονομική, πολιτική αλλά και πολιτιστική ανομοιογένεια των Ευρωπαϊκών λαών, καθώς και τις διαφορετικές τους αγωνιστικές παραδόσεις που θεμελιώνονται στην Ιστορία τους, μια ταυτόχρονη απεξάρτηση από την ΕΕ. Παρόμοια «στρατηγική» επίσης θα παρέπεμπε στις ελληνικές καλένδες το επιτακτικό αίτημα εξόδου από την ΕΕ.

Ερωτήματα που γεννά η συγκεκριμένη ερμηνεία της κρίσης

Η παραπάνω προβληματική ερμηνεία της κρίσης γεννά μια σειρά ερωτημάτων στα οποία προσπαθεί να δώσει συστηματική απάντηση το βιβλίο. Εδώ θα προσπαθήσω να δώσω μια συνοπτική περιγραφή της σχετικής συζήτησης. Τα κύρια ερωτήματα είναι:

- γιατί ο στόχος του ανοίγματος και απελευθέρωσης των αγορών είναι τόσο κρίσιμος στη σημερινή διεθνοποιημένη καπιταλιστική οικονομία της αγοράς;
- ποια είναι η σχέση του στόχου αυτού με τη μεταπολεμική και κυρίως τη μεταπολιτευτική ελληνική οικονομική «ανάπτυξη»;
- γιατί οι διαρθρωτικές αλλαγές που μας επιβάλλουν σήμερα οι ντόπιες και ξένες ελίτ θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στη Λατινοαμερικανοποίηση της ελληνικής οικονομίας;
- πως μπορεί σε αυτό το διεθνές περιβάλλον μια οικονομία στην ημιπεριφέρεια, όπως η ελληνική, να δημιουργήσει μια οικονομικά αυτοδύναμη, όχι αυτάρκη, οικονομία;
- ποια είναι τα άμεσα μέτρα για να βγούμε από την κρίση;

Συνοπτικά, οι απαντήσεις που θα μπορούσαμε να δώσουμε στα ερωτήματα αυτά έχουν ως εξής:

Γιατί είναι κρίσιμο για τις ελίτ σήμερα το άνοιγμα και η απελευθέρωση των αγορών;

Αναφέρθηκα παραπάνω στις «διαρθρωτικές αλλαγές» που εκφράζει η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Όμως τι είναι αυτή η παγκοσμιοποίηση που κάποιοι στην Αριστερά, ακόμη και κάποιοι σε αυτό που θα ονόμαζα παλαιολιθική Μαρξιστική Αριστερά, αμφισβητούν ακόμη και την ύπαρξή της ως νέου φαινομένου; Η παγκοσμιοποίηση (ή, σωστότερα, διεθνοποίηση της οικονομίας της αγοράς) είναι ένα νέο φαινόμενο που αποτελεί συνέπεια μιας σειράς τεχνολογικών, οικονομικών, πολιτικών και πολιτιστικών-ιδεολογικών καινοτομιών, οι οποίες ξεκίνησαν να αλλάζουν τον κόσμο στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα. Ο βασικός παράγοντας που προκάλεσε όλες αυτές τις αλλαγές ήταν η ανάδυση, στο δεύτερο μισό του εικοστού αιώνα, των πολυεθνικών επιχειρήσεων, οι οποίες διαφέρουν ριζικά από τις επιχειρήσεις του παρελθόντος.⁷

Όπως προσπάθησα να δείξω αλλού⁸, ήταν η δυναμική της οικονομίας της αγοράς η οποία οδήγησε στις πολυεθνικές επιχειρήσεις και, συνεπώς, στη δημιουργία μιας νέας υπερεθνικής ελίτ, η οποία θεσμοποίησε τη σημερινή διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς και την αλληλένδετη νεοφιλελεύθερη μορφή της νεωτερικότητας, όπως, αντίστοιχα, ήταν η δυναμική της δημιουργίας εθνικών αγορών και η παράλληλη Βιομηχανική Επανάσταση —πάντα σε συνάρτηση με την Κοινωνική Πάλη— που οδήγησαν στη δημιουργία μιας νέας οικονομικής ελίτ, η οποία θεσμοποίησε την ίδια την οικονομία της αγοράς και τη φιλελεύθερη μορφή της νεωτερικότητας. Σε αντίθεση, δηλαδή, με την παραδοσιακή εθνική ελίτ, της οποίας η δύναμη (οικονομική, πολιτική ή γενικότερα κοινωνική) συνδέεται με τη δράση της σε εθνικό επίπεδο, η δύναμη της υπερεθνικής ελίτ συνδέεται με τη δράση της σε υπερεθνικό επίπεδο, ένα γεγονός που συνεπάγεται ότι δεν εκφράζει αποκλειστικά, ή ακόμη και πρωταρχικά, τα συμφέροντα συγκεκριμένου έθνους-κράτους. Τα μέλη της νέας αυτής ελίτ, εν αντιθέσει προς τις εθνικές ελίτ, βλέπουν ότι ο καλύτερος τρόπος για να διασφαλιστεί η προνομιούχα θέση τους, δεν είναι το να εξασφαλίζουν την αναπαραγωγή κάποιου πραγματικού ή φανταστικού έθνους-κράτους, αλλά την αναπαραγωγή της διεθνοποιημένης οικονομίας της αγοράς και της

[7] Βλ. και Leslie Sklair, *The Transnational Capitalist Class*, (Oxford: Blackwell, 2001). σελ. 19.

[8] Τ. Φωτόπουλος, *Παγκοσμιοποίηση, Αριστερά και Περικεκτική Δημοκρατία*, ό.π., κεφ. 1.

αντιπροσωπευτικής «δημοκρατίας» (και όχι απλώς την προώθηση των συμφερόντων του παγκόσμιου κεφαλαίου, όπως υποστηρίζει η προσέγγιση της υπερεθνικής καπιταλιστικής τάξης). Αυτό συμβαίνει επειδή η νέα υπερεθνική ελίτ βλέπει τα συμφέροντά της να συναρτώνται περισσότερο με τις διεθνείς παρά με συγκεκριμένες εθνικές αγορές. Όμως, αυτό δεν σημαίνει ότι τα μέλη της υπερεθνικής ελίτ που έχουν ισχυρότερη πολιτική, στρατιωτική ή οικονομική δύναμη δεν τη χρησιμοποιούν για την πραγματοποίηση των ιδιαίτερων σκοπών τους στα υπερεθνικά μπλοκ που έχουν δημιουργηθεί σήμερα, όπως η ΕΕ, της οποίας οι θεσμοί, και ιδιαίτερα το Ευρώ, έχουν διαμορφωθεί με στόχο την καλύτερη εξυπηρέτηση του γερμανικού κεφαλαίου, ή η NAFTA, όπου τον αντίστοιχο ρόλο παίζει το αμερικάνικο κεφάλαιο.

Το διαφοροποιητικό στοιχείο της σημερινής παγκοσμιοποίησης, σε σχέση με προηγούμενες απόπειρες διεθνοποίησης, είναι ότι ο καπιταλισμός δεν οργανώνεται πρωταρχικά, αν όχι αποκλειστικά, μέσω εθνικών οικονομιών, δηλαδή με βάση κατ' αρχήν την εσωτερική αγορά και το εγχώριο κεφάλαιο, όπως συνέβαινε στο παρελθόν, αλλά μέσω της διεθνοποιημένης οικονομίας, με βάση τη διεθνή αγορά (στην περίπτωση μπλοκ ξεκινώντας με βάση την αγορά του μπλοκ, αλλά όχι μόνο) και τις πολυεθνικές, οι οποίες έχουν μεν τυπικά εθνική βάση αλλά επιδιώκουν, και σήμερα έχουν πετύχει, τη δυνατότητα απρόσκοπτης κίνησης των κεφαλαίων τους και σταδίων παραγωγής, αν όχι ολόκληρων κλάδων παραγωγής, από χώρα σε χώρα (με βάση το κίνητρο της μεγιστοποίησης του κέρδους τους και του ελέγχου των αγορών) —πράγμα που τους δίνει μια ουσιαστικά υπερεθνική βάση. Είναι, λοιπόν, προφανές γιατί το ίδιο το φαινόμενο των πολυεθνικών —δηλαδή η πεμπτουσία της σημερινής παγκοσμιοποίησης, αφού οι πολυεθνικές ελέγχουν σήμερα την παγκόσμια παραγωγή και το παγκόσμιο εμπόριο —θα ήταν αδύνατο να παραχθεί και αναπαραχθεί χωρίς το άνοιγμα και την απελευθέρωση των αγορών.

Όμως, το άνοιγμα και η απελευθέρωση των αγορών που απαιτεί η νέα παγκοσμιοποίηση, είναι αυτό ακριβώς που οδήγησε στο κίνημα του νεοφιλελευθερισμού σαν ιδεολογίας και στις νεοφιλελεύθερες πολιτικές. Προφανώς, οι ανοικτές και απελευθερωμένες αγορές είναι ασύμβατες με ένα ισχυρό κράτος-πρόνοιας (που συνεπάγεται και υψηλή σχετικά φορολογία των προνομιούχων κοινωνικών στρωμάτων), με τις εθνικοποιημένες ή κοινωνικοποιημένες επιχειρήσεις (Τράπεζες, επιχειρήσεις κοινής ωφελείας κ.λπ.), με τα ισχυρά συνδικάτα που εκφράζουν τη βάση, με μια πραγματική κοινωνική ασφάλιση, όπως συνέβαινε στην κρατικιστική πε-

ρίοδο, όπου υπήρχαν ισχυροί κοινωνικοί έλεγχοι πάνω στις αγορές ακριβώς για να εμποδίζουν τη μετακίνηση του κεφαλαίου σε παραδείσους που ονομάζουν «οικονομικά θαύματα», ώστε να αποφεύγουν τη φορολόγηση τους κ.λπ.

Συμπερασματικά, ο νεοφιλελεύθερος χαρακτήρας της σημερινής παγκοσμιοποίησης και οι ίδιες οι νεοφιλελεύθερες πολιτικές δεν είναι θέμα επιλογής στη σημερινή διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς. Με άλλα λόγια, η ανατροπή των νεοφιλελεύθερων πολιτικών, όπως υποστηρίζω ήδη από τη δεκαετία του 1990⁹, δεν είναι θέμα αλλαγής κάποιων «κακών» νεοφιλελεύθερων επαγγελματιών πολιτικών με κάποιους «καλούς» σοσιαλδημοκράτες (πέρα βέβαια από αυτούς που «πρόδωσαν» τη σοσιαλδημοκρατία!). Η επιστροφή σε κάποιου είδους σοσιαλδημοκρατία (και συνακόλουθων Κεϊνσιανών πολιτικών) σε εθνικό επίπεδο ή ακόμη και σε επίπεδο οικονομικών μπλοκ είναι αδύνατη στο πλαίσιο της διεθνοποιημένης οικονομίας της αγοράς, δηλαδή στο πλαίσιο των «απελευθερωμένων» αγορών κεφαλαίου, υπηρεσιών, εμπορευμάτων και εργασίας, παρά τα φληναφήματα για το αντίθετο της ρεφορμιστικής Αριστεράς (Μαρξογενούς ή μη)¹⁰. Γι' αυτό και είναι ανόητες οι προτάσεις υποστηρικτών της να επιστρέψουμε στον Ρούσβελτ και το Νιου Ντιλ («ξεχνώντας» ότι τη δεκαετία του 1930 δεν υπήρχαν πολυεθνικές και οι αγορές ήταν ελεγχόμενες) ή να μιμηθούμε τον Ομπάμα («ξεχνώντας» ότι είναι η πλήρης αλληλεξάρτηση Κίνας και ΗΠΑ στη σημερινή παγκοσμιοποίηση που τις κάνουν δυνατές, εφόσον οι πολιτικές Ομπάμα θα ήταν αδύνατες χωρίς τη μαζική κάλυψή τους από το κινέζικο δανειακό κεφάλαιο, το οποίο, με τη σειρά του, συσσωρεύθηκε χάρη στις εξαγωγές των θυγατρικών των αμερικανικών και άλλων πολυεθνικών κυρίως στις ΗΠΑ!).

Με βάση αυτά τα δεδομένα, όπως προσπαθώ να δείξω στο τελευταίο μέρος του βιβλίου, μόνο η δημιουργία αυτοδύναμων οικονομιών και οικονομικών ενώσεων παρόμοιων οικονομιών στο ίδιο επίπεδο ανάπτυξης θα μπορούσε όχι μόνο να προστατεύσει τα λαϊκά στρώματα από τις καταστροφικές συνέπειες της σημερινής νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης αλλά και να ανοίξει τον δρόμο για μια άλλη κοινωνικο-οικονομική οργάνωση, είτε για κάποιους αυτή είναι σοσιαλιστική είτε αυτή που εμείς προτιμάμε να ονομάζουμε Περιεκτική Δημοκρατία, επειδή, για εμάς, η

[9] Βλ. *Η Νεοφιλελεύθερη Συναίνεση και η Κρίση της Οικονομίας Ανάπτυξης*, (Γόρδιος, 1993).

[10] Βλ. π.χ. αρθρογραφία Κ. Βεργόπουλου, Κ. Δουζίνα, Γ. Μηλιού κ.ά.

ισοκατανομή οικονομικής δύναμης είναι μόνο μια από τις παραμέτρους της εναλλακτικής κοινωνικο-οικονομικής οργάνωσης.

Ποια είναι η σχέση του στόχου αυτού με τη μεταπολεμική και κυρίως τη μεταπολιτευτική ελληνική οικονομική «ανάπτυξη»;

Πριν την ένταξη της χώρας στην ΕΟΚ το 1981, στον βαθμό που το «στοιχείο εξάρτησης» επέτρεπε την εφαρμογή σημαντικών κοινωνικών ελέγχων πάνω στις αγορές, το Κράτος μπορούσε και επέβαλε όχι μόνο τους συνήθεις ρυθμιστικούς ελέγχους, αλλά και κοινωνικούς ελέγχους με την ευρεία έννοια (που βοηθούσαν το μη εξαρτημένο τμήμα της οικονομίας μας να αντεπεξέρχεται στο ανταγωνισμό με τις κυρίαρχες χώρες), ή ακόμη και κοινωνικούς ελέγχους υπό στενή έννοια. Ως συνέπεια όμως της εισόδου μας στην Κοινή Αγορά και ως συνάρτηση του βαθμού ανάπτυξης της ευρωπαϊκής κρατικής εξουσίας, δηλαδή της εξουσίας των κυρίαρχων μονάδων μέσα στην ολότητα της ΕΟΚ/ΕΕ (κυρίως των χωρών που είναι και μέλη του G7 και, επομένως, και της υπερεθνικής ελίτ, δηλαδή Γερμανία, Γαλλία, Βρετανία, Ιταλία), το «στοιχείο εθνικής οικονομίας» συνεχώς εξασθενούσε προς όφελος του «στοιχείου εξάρτησης», όπως έδειξε το γεγονός που εξετάζω στο βιβλίο ότι, ως συνέπεια της ένταξής μας και της άρσης των προστατευτικών δασμών που επέτρεπαν πριν την ένταξη σε μερικούς κλάδους της οικονομίας μας να αντιμετωπίζουν τον ξένο ανταγωνισμό και να συμβάλλουν έτσι στην οικονομική ανάπτυξη της χώρας, η αναπτυξιακή διαδικασία εξαρτήθηκε αποκλειστικά από τη μαζική εισροή ξένου κεφαλαίου. Δηλαδή, κάθε συνέχιση της ανάπτυξης ουσιαστικά έγινε συνάρτηση της μεγαλύτερης εξάρτησης της οικονομίας μας. Δεδομένου όμως ότι μαζική εισροή ξένου κεφαλαίου δεν συνέβη, για τους λόγους που εξετάζω στο βιβλίο, η αναπόφευκτη συνέπεια ήταν η «αναπτυξιακή φούσκα» και η σημερινή χρεοκοπία. Είναι μάλιστα χαρακτηριστικό ότι ακόμη και όταν κάποιοι κοινωνικοί έλεγχοι με τη στενή έννοια εισήχθησαν μετά την ένταξη, κάποτε και σαν συνέπεια της ένταξης (πριν βέβαια την συνθήκη Μάαστριχτ, όταν η ΕΟΚ ήταν ακόμη στη σοσιαλδημοκρατική φάση της αγοραιοποίησης), ανακαλούνται πάραυτα στη σημερινή νεοφιλελεύθερη φάση, στην οποία έχουν φυσικά σύσσωμες προσχωρήσει οι ευρωπαϊκές ελίτ.

Έτσι, στη μετα-ενταξιακή περίοδο, το «στοιχείο εξάρτησης» δεν είναι πια ανεξάρτητη μεταβλητή που καθορίζεται από ιστορικές συνθήκες και την εκάστοτε έκβαση της Κοινωνικής Πάλης στο εσωτερικό επίπεδο,

αλλά καθορίζεται ολοκληρωτικά «απέξω», χωρίς τη δυνατότητα η έκβαση της εσωτερικής Κοινωνικής Πάλης στην Ελλάδα να έχει οποιαδήποτε επίδραση στον βαθμό εξάρτησης από τα μητροπολιτικά κέντρα, όσο η χώρα παραμένει μέλος της ΕΕ. Ενώ, δηλαδή, στην προ-ενταξιακή περίοδο υπήρχαν σκαμπανεβάσματα στον βαθμό εξάρτησης της ελληνικής οικονομίας από τα διεθνή μητροπολιτικά κέντρα (και, επομένως, στην επιρροή του «στοιχείου εθνικής οικονομίας» σε σχέση με αυτή του «στοιχείου εξάρτησης»), στη μετα-ενταξιακή περίοδο υπάρχει μια συνεχής εξασθένιση του «στοιχείου εθνικής οικονομίας» προς όφελος του «στοιχείου εξάρτησης», σε αναλογία με τον βαθμό που ο ελληνικός λαός και οι άλλοι λαοί στις χώρες στην περιφέρεια της ΕΟΚ/ΕΕ χάνουν ακόμη και τα τελευταία στοιχεία εθνικού ελέγχου πάνω στις οικονομίες τους, αρχικά με την Ενιαία Αγορά, στη συνέχεια με την ΟΝΕ και το ευρώ, και σήμερα με την ολοκλήρωση όλων αυτών, με αφορμή την κρίση κάτω από το πέλμα της τρόικας. Ακόμα, με μια πλήρη ανάπτυξη της ευρωπαϊκής κρατικής εξουσίας, δηλαδή στην περίπτωση μιας πλήρους οικονομικής ένωσης, την οποία μάλιστα προτείνουν πολλοί στην ψευτο-«διεθνιστική» «Αριστερά» μας, «εθνική οικονομία» θα αποτελούσε ο χώρος της ΕΟΚ/ΕΕ και όχι της Ελλάδας! Στην περίπτωση αυτή, το «στοιχείο εθνικής οικονομίας» (που προσδιορίζεται από τον ελληνικό χώρο), ως στοιχείο καθορισμού της πολιτικο-οικονομικής δομής της χώρας μας, θα εξαφανιστεί τελείως και η εξάρτηση του ελληνικού λαού από τις κυρίαρχες μονάδες στην ευρωπαϊκή ολότητα θα ήταν πλήρης, ενώ παράλληλα τα μητροπολιτικά κέντρα μέσα στην οικονομική ένωση θα διατηρήσουν και ενισχύσουν παραπέρα τις σχέσεις αλληλεξάρτησης μεταξύ τους.

Οι συνέπειες, επομένως, της ένταξής μας στην ΕΟΚ/ΕΕ θα μπορούσαν να εξεταστούν στα πλαίσια μιας διαδικασίας όπου οι μηχανισμοί που λειτουργούν μέσα σε ένα ιεραρχικό καπιταλιστικό υποσύστημα —μηχανισμοί που αναγκαστικά ευνοούν τα ισχυρότερα οικονομικά μέλη— αφήνονται όλο και περισσότερο ελεύθεροι να λειτουργούν μέσα στον ελληνικό χώρο, μειώνοντας αντίστοιχα τη δυνατότητα επιβολής κοινωνικών ελέγχων κάθε είδους πάνω στις αγορές, και, συνακόλουθα, αποδιαιθρώνοντας τον έμμεσο κοινωνικό έλεγχο πάνω στην οικονομία που θα μπορούσαν να ασκήσουν τα λαϊκά στρώματα στην μεταβατική περίοδο. Ακόμη, η ουσιαστική εξαφάνιση κάθε κοινωνικού ελέγχου πάνω στις αγορές που επιφέρει η ένταξή μας στην ΕΕ και την Ευρωζώνη, υπονομεύει αποφασιστικά την ίδια τη δυνατότητα μετάβασης σε μια Οικονομική Δημοκρατία!

Γιατί οι διαρθρωτικές αλλαγές που μας επιβάλλουν σήμερα οι ντόπιες και ξένες ελίτ θα οδηγήσουν αναπόφευκτα στη Λατινοαμερικανοποίηση της ελληνικής οικονομίας;

Όπως είναι γνωστό, το μοντέλο οικονομικής ανάπτυξης που αναδύθηκε μεταπολεμικά ήταν αυτό της μαζικής καταναλωτικής οικονομίας, το οποίο διατηρήθηκε σε ολόκληρη την κρατικιστική περίοδο (1945–75). Σήμερα, όμως, το μοντέλο αυτό δεν μπορεί να αναπαραχθεί γιατί αποδείχθηκε μη βιώσιμο, όχι μόνο οικολογικά αλλά και οικονομικά. Οικολογικά, εφόσον είναι πια γενικά αποδεκτό ότι είναι μη βιώσιμη η γενικευμένη «οικονομία ανάπτυξης». Οικονομικά, διότι η ίδια η δυναμική της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης οδηγεί σε όλο και μεγαλύτερη συγκέντρωση εισοδήματος και πλούτου. Αυτό όμως δεν σημαίνει υπερσυσσώρευση και υποκατανάλωση, όπως υποστηρίζουν «παλαιολιθικές» αναλύσεις της Αριστεράς. Στον βαθμό που τα προνομιούχα κοινωνικά στρώματα σε Βορρά και Νότο (ο «νέος Βορράς» όπως τον ονόμασα) αναπαράγουν τα καταναλωτικά τους πρότυπα και τα λαϊκά στρώματα σε Βορρά και Νότο (ο «νέος Νότος») αναπαράγουν τα νέα καταναλωτικά πρότυπα που τους επιβάλλει η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση (βασικά επιβίωσης) δεν υπάρχει λόγος υποκατανάλωσης. Έτσι, στην προτελευταία συνάντηση της «Ομάδας των 20»,¹¹ ουσιαστικά αποφασίστηκε η υιοθέτηση της πρότασης των Ευρωπαϊκών ελίτ, και κυρίως της Γερμανικής, ότι το «δικαίωμα» για ανάπτυξη ανήκει μόνο στις χώρες με υγιή δημοσιονομικά, ενώ οι υπόλοιπες θα πρέπει να αρκούνται σε οριακή ανάπτυξη, αν όχι συνεχή ύφεση, μέχρι να αποκατασταθεί η δημοσιονομική ισορροπία —δηλαδή σε τρία τέρμινα! Και αυτό, διότι ούτε ο Νότος, ούτε πολλές χώρες στον Βορρά απολαμβάνουν δημοσιονομική ισορροπία τα τελευταία 30 χρόνια που αναπτύχθηκε η νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση. Ο μεν Νότος, διότι προσπάθησε να βασίζει την «ανάπτυξή» του σε δανειακά κεφάλαια, ο δε Βορράς, εξαιτίας των δαπανών για το κοινωνικό κράτος αρχικά, και τελευταία λόγω του ότι ανέλαβε το δημόσιο να σώσει τις ιδιωτικές τράπεζες (αντί να τις εθνικοποιήσει σε μόνιμη βάση), εξαιτίας των πελώριων ζημιών που υπέστησαν από την κερδοσκοπία, στην οποία επιδόθηκαν με την ευκαιρία του ανοίγματος και της απελευθέρωσης των αγορών.

[11] Βλ. Chris Giles and Christian Oliver, "G20 drops support for fiscal stimulus", *Financial Times*, 5/6/2010.

Αυτό δηλαδή που αποφάσισε η «Ομάδα των 20» είναι συνεχές πετσόκομμα του κοινωνικού κράτους μέχρις ουσιαστικής αντικατάστασής του από ένα «δίκτυ ασφαλείας» για τους άπορους, ιδιωτικοποίηση κάθε κοινωνικής υπηρεσίας, από την εκπαίδευση μέχρι την υγεία και την κοινωνική ασφάλιση, κ.λπ. Το μοντέλο, επομένως, που καθιερώνεται σήμερα διεθνώς, είναι αυτό της ανάπτυξης για τους λίγους, και της υπανάπτυξης για τους πολλούς, ανεξάρτητα αν ζούνε στον Βορρά ή τον Νότο. Δεδομένου, όμως, ότι η δημοσιονομική ανισορροπία των χωρών στην περιφέρεια και ημiperιφέρεια, αντίθετα με την προπαγάνδα των ελίτ, δεν οφείλεται σε συγκυριακούς παράγοντες (όπως συμβαίνει με τα μητροπολιτικά κέντρα), αλλά σε δομικούς παράγοντες που οδηγούν σε χρόνιες αποκλίσεις των οικονομιών τους, χώρες όπως η Ελλάδα, η Πορτογαλία, κ.ά., μέσα στην ΕΕ, ουσιαστικά καταδικάζονται σε μόνιμη ύφεση, εφόσον ο μόνος μηχανισμός που προβλέπεται σήμερα στην ΕΕ για την επίτευξη της σύγκλισης είναι, βασικά, η ανεργία και η συνακόλουθη συμπίεση μισθών και εισοδημάτων, προς βελτίωση της ανταγωνιστικότητάς τους! Στο νέο, λοιπόν, μοντέλο «ανάπτυξης» που ανατέλλει στη σημερινή νεοφιλελεύθερη παγκοσμιοποίηση, δηλαδή στο μοντέλο της «επιλεκτικής ανάπτυξης», όπως την ονομάζω —αντί της «γενικευμένης ανάπτυξης» που χαρακτήριζε την κρατικιστική μεταπολεμική περίοδο— για τις χώρες στην περιφέρεια και την ημiperιφέρεια επιφυλάσσεται η ουσιαστική Λατινοαμερικανοποίηση τους, με τα πολυτελή γκέτο των προνομιούχων στρωμάτων που βλέπει κάποιος σε χώρες όπως το Μεξικό, η Βραζιλία κ.λπ. να συμπληρώνουν τα υποβαθμισμένα (αν όχι άθλια) γκέτο των λαϊκών στρωμάτων. Ακόμη, δηλαδή, και αν αυτό το μοντέλο μπορεί να εξασφαλίσει κάποτε υγιέστερα δημοσιονομικά, αν όχι και σχετικά υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, η ανάπτυξη αυτή θα είναι πάντα επιλεκτική με την έννοια που εξήγησα.

Πώς μπορεί σε αυτό το διεθνές περιβάλλον μια οικονομία στην ημiperιφέρεια όπως η Ελληνική να δημιουργήσει μια αυτοδύναμη, (όχι αυτάρκη), οικονομία;

Όπως ανέφερα παραπάνω, η έξοδος από την ΕΕ μάς δίνει την πραγματική δυνατότητα όχι μόνο να εφαρμόσουμε μέτρα σαν τα παρακάτω που είναι ΑΔΥΝΑΤΑ μέσα στην ΕΕ, ακόμη και αν αποχωρήσουμε από την ΟΝΕ (εφόσον θα προσέβαλλαν τις «4 ελευθερίες» και θα μας έκαναν έκθετους σε σειρά άμεσων και έμμεσων κυρώσεων από την Κομισιόν), αλλά και να βάλουμε τις βάσεις μιας αυτοδύναμης οικονομίας, τόσο μεσοπρόθεσμα,

όσο και μακροπρόθεσμα. Και αυτό είναι ιδιαίτερα σημαντικό διότι, όπως ελπίζω να έγινε φανερό από τα παραπάνω, εάν δεν δημιουργήσουμε τις βάσεις οικονομικής αυτοδυναμίας, (η οποία μόνο έξω από την ΕΕ και την ΟΝΕ μπορεί να θεμελιωθεί), όχι μόνο δεν πρόκειται να βγούμε ποτέ από τη χρόνια κρίση, αλλά και δεν θα γίνει ποτέ εφικτή η δημιουργία των προϋποθέσεων για μια οικονομική δημοκρατία, έξω από την καπιταλιστική οικονομία της αγοράς, που θα βασίζεται στην ισοκατανομή της οικονομικής δύναμης μεταξύ όλων των πολιτών. Και, ακριβώς, σήμερα, η οικονομική αυτοδυναμία (που δεν έχει σχέση με την αυτάρκεια, το «κλείσιμο των συνόρων» και άλλες παρόμοιες ανοησίες της συστημικής —αλλά και κάποιας «αριστερής»— προπαγάνδας) είναι όχι μόνο επιθυμητή αλλά και εφικτή τόσο μεσοπρόθεσμα, όσο και μακροπρόθεσμα.

Μεσοπρόθεσμα: Η σημερινή βαθιά οικονομική κρίση που καταδικάζει την πλειοψηφία των λαών, ιδιαίτερα στην περιφέρεια και ημιπεριφέρεια, στη μαζική πτώχευση και την εγκατάλειψη των ονείρων τους για συνεχή «ανάπτυξη» (δεν συζητώ εδώ το τι σημαίνει αυτή η «ανάπτυξη» με όρους π.χ. οικολογικής καταστροφής κ.λπ.¹²) δίνει για πρώτη φορά τη δυνατότητα δημιουργίας αυτοδύναμων «εθνικών οικονομιών». Δηλαδή, οικονομιών όπου ο έμμεσος έλεγχος των πλουτοπαραγωγικών πηγών της κάθε χώρας περιέρχεται στον ίδιο τον λαό της και όχι σε μια ντόπια οικονομική ελίτ που ουσιαστικά ενεργεί κατ' εντολή της υπερεθνικής ελίτ. Στην προβληματική αυτή, ο ενδιάμεσος στόχος, θα ήταν η δημιουργία των προϋποθέσεων για τη συμμετοχή της χώρας μας σε μια μελλοντική Ευρώπη αυτοδύναμων, αλλά όχι αυτάρκων, περιφερειών, ενώ ο απώτερος στόχος θα ήταν μια Συνομοσπονδία Περιεκτικών Δημοκρατιών.

Οι μεσοπρόθεσμοι στόχοι, επομένως, για μια αυτοδύναμη οικονομία¹³ θα αποβλέπουν στη δημιουργία ενός νέου παραγωγικού και καταναλωτικού προτύπου που θα εξασφαλίζει την ικανοποίηση των προϋποθέσεων της οικονομικής αυτοδυναμίας, οι οποίες είναι κατά τη γνώμη μου οι εξής:

1. ρήξη των δεσμών με τη διεθνοποιημένη οικονομία της αγοράς που σε αυτό το στάδιο δεν απαιτεί και καπιταλιστική αποδέσμευση
2. ικανοποίηση όσο το δυνατόν περισσότερων αναγκών από ντόπιους πόρους

[12] Βλ. για την έννοια της «ανάπτυξης» τα κεφ. 2–3 στο *Περιεκτική Δημοκρατία: 10 Χρόνια Μετά, ό.π.*

[13] Βλ. για πιο λεπτομερή ανάλυση της αυτοδύναμης οικονομίας το άρθρο του Πάνου Δράκου (σελ. 59 παρόντος τεύχους).

3. ανταλλαγή πλεονασμάτων μεταξύ χωρών στο ίδιο επίπεδο ανάπτυξης στη βάση αμοιβαιότητας και ισοτιμίας

Η αναπτυξιακή διαδικασία θα πρέπει, κατά συνέπεια, να στοχεύει σε μια ανάπτυξη που στηρίζεται στην εσωτερική ζήτηση και στις εγχώριες επενδύσεις.

Μακροπρόθεσμα: Όπως προσπαθώ να δείξω και στο βιβλίο, χρειαζόμαστε σήμερα έναν νέο διεθνισμό που υιοθετεί μεν τις βασικές αρχές του παραδοσιακού διεθνισμού της Αριστεράς, αλλά και τον υπερβαίνει, με την έννοια ότι θεμελιώνεται σε αυτοδύναμες οικονομίες, στο πλαίσιο μιας διεθνοποιημένης οικονομίας που δεν καθορίζεται ούτε από την καπιταλιστική οικονομία της αγοράς, ούτε από το κεντρικό Πλάνο. Έτσι, ο μακροπρόθεσμος στόχος του νέου αυτού διεθνισμού είναι η συλλογική και ατομική αυτονομία, στο οικονομικό, πολιτικό και κοινωνικό επίπεδο. Η αυτονομία αυτή μπορεί να επιτευχθεί μόνο στα πλαίσια μιας αυτοκαθοριζόμενης αποκεντρωτικής κοινωνίας, όπου οι κοινωνικές, πολιτικές και οικονομικές λειτουργίες ελέγχονται μέσω αμεσοδημοκρατικών διαδικασιών και συλλογικών μορφών ιδιοκτησίας των μέσων παραγωγής από τους ίδιους τους πολίτες. Με άλλα λόγια, ο νέος αυτός διεθνισμός στοχεύει σε μια ευρύτερη κοινωνική μεταβολή που προϋποθέτει ένα νέο «όραμα», μια νέα αντίληψη της ζωής, πέρα τόσο από τον σοσιαλ/νεοφιλελεύθερο εκσυγχρονισμό της καπιταλιστικής ολοκλήρωσης της Ευρώπης, αλλά και από τον παραδοσιακό σοσιαλιστικό εκσυγχρονισμό. Το όραμα της «Ευρώπης των λαών και των περιφερειών», σύμφωνα με τον νέο αυτό διεθνισμό, προϋποθέτει, επομένως, μια Ευρώπη αυτοδύναμων (όχι αυτάρκων) περιφερειών, και έχει στόχο να δώσει τη δυνατότητα στους Ευρωπαίους πολίτες όχι μόνο να ικανοποιούν, αλλά και να ορίζουν οι ίδιοι τις ανάγκες τους, ασκώντας αποφασιστικό έλεγχο πάνω στην οικονομική ζωή τους.

Ποια είναι τα άμεσα μέτρα για να βγούμε από την κρίση;

Το άμεσο όμως θέμα που γεννά ο τρόπος με τον οποίο οι ντόπιες και ξένες ελίτ προσπαθούν να ξεπεράσουν τα σημερινά προβλήματα της καπιταλιστικής οικονομίας της αγοράς σε βάρος των λαϊκών στρωμάτων, ελαχιστοποιώντας το κόστος για τα προνομιούχα στρώματα, είναι ο καθορισμός ενός εναλλακτικού «πακέτου» μέτρων που θα ματαίωνε τα σχέδια των ελίτ, ενώ συγχρόνως θα άνοιγε τον δρόμο, μεσοπρόθεσμα, για μια αυτοδύναμη οικονομία και μακροπρόθεσμα για ένα εναλλακτικό κοινωνικο-οικονομικό σύστημα.

Τα μέτρα που προτείνουμε αναγκαστικά (εφόσον υποθέσαμε παραπάνω ότι δεν υπάρχουν σήμερα επαναστατικές συνθήκες) προϋποθέτουν το υπάρχον σύστημα της οικονομίας της αγοράς και της αντιπροσωπευτικής «δημοκρατίας» και έχουν στόχους:

Α) την έξοδο από τη σημερινή δημοσιονομική κρίση (όχι βέβαια και από τη χρόνια οικονομική κρίση η οποία είναι συνάρτηση μακροπρόθεσμων ριζικών αλλαγών στην παραγωγική και καταναλωτική δομή της χώρας που προϋποθέτουν μια αυτοδύναμη οικονομία), χωρίς το σημερινό πετσόκομμα κοινωνικών κατακτήσεων, τη μαζική ανεργία και τη φτώχεια για δεκαετίες,

Β) την πραγματική κοινωνική δικαιοσύνη για την έξοδο από την κρίση, επιβάλλοντας σε αυτούς που κυρίως ωφελήθηκαν όλα αυτά τα χρόνια από τον υπέρογκο δανεισμό, να πληρώσουν το χρέος από τις πελώριες περιουσίες που συγκέντρωσαν με τη φοροδιαφυγή, την αισχροκέρδεια κ.λπ., και

Γ) τη δημιουργία των προϋποθέσεων για οικονομική αυτοδυναμία (όχι αυτάρκεια) και υπέρβαση του άσκοπου καταναλωτισμού στο μέλλον, ώστε να ετίθεντο οι βάσεις και για τις μακροχρόνιες αλλαγές στην παραγωγική και καταναλωτική δομή της χώρας και, συνακόλουθα, την έξοδο από την χρόνια οικονομική κρίση.

Η θεμελιακή προϋπόθεση για την ικανοποίηση των παραπάνω αιτημάτων είναι η ανάκτηση του βαθμού εθνικής κυριαρχίας στο οικονομικό επίπεδο που υπήρχε πριν την ένταξή μας στην ΕΕ και την Ευρωζώνη (η οποία βέβαια κάθε άλλο παρά πλήρης ήταν, αλλά δεν ήταν και μηδενική όπως σήμερα). Αυτό απαιτεί:

1. την άμεση έξοδο από την Ευρωζώνη, ως την αναγκαία συνθήκη για την ανάκτηση της απαραίτητης οικονομικής κυριαρχίας που θα μας επέτρεπε τη λήψη μέτρων σαν τα παρακάτω, που σήμερα είναι αδιανόητα μέσα στο θεσμικό πλαίσιο της ΟΝΕ.

2. τη μονομερή έξοδο από την ΕΕ, ως την επαρκή συνθήκη για την ικανοποίηση των παραπάνω αιτημάτων και κυρίως του τελευταίου, για τη δημιουργία των προϋποθέσεων αυτοδυναμίας. Και αυτό, διότι χωρίς την έξοδο από την ΕΕ η χώρα εξακολουθεί να δεσμεύεται από τις «4 ελευθερίες» της συνθήκης του Μάαστριχτ που κάνουν αδύνατη την εφαρμογή αποτελεσματικών κοινωνικών ελέγχων στις αγορές κεφαλαίου, εργασίας, αγαθών και υπηρεσιών και ουσιαστικά υπονομεύουν τα οφέλη από την

όποια οικονομική κυριαρχία θα αποκτούσε η χώρα από την έξοδο της από την Ευρωζώνη.

3. Για να μην είναι όμως οδυνηρή η παραπάνω διαδικασία, θα πρέπει να συνδυαστεί με ένα συμπληρωματικό «πακέτο» μέτρων όπως τα παρακάτω, που θα γίνουν εφικτά μετά την έξοδο από την ΕΕ/ΟΝΕ και τη συνακόλουθη αποδέσμευσή μας από το Σύμφωνο Σταθερότητας. Δηλαδή, μέτρα όπως:

- Επανεισαγωγή της δραχμής που θα συνοδευόταν με μια λογική υποτίμηση π.χ. της τάξης του 30%. Τα εισαγόμενα είδη πρώτης ανάγκης θα μπορούσαν να επιχορηγούνται (για να μην κτυπηθούν τα λαϊκά στρώματα), με χρήματα από τα έσοδα που θα προέκυπταν από ένα βαρύ επιπρόσθετο φόρο στα εισαγόμενα είδη πολυτελείας, ενώ έλεγχοι στις τιμές θα μπορούσαν να παρεμποδίσουν τις μη απαραίτητες ανατιμήσεις. Οι μισθοί και οι συντάξεις θα επανέρχονταν στα επίπεδα που βρίσκονταν πριν τις ληστρικές περικοπές της τρόικας και της κοινοβουλευτικής Χούντας, και η αξία των καταθέσεων σε ευρώ θα μετατρεπόταν αυτόματα σε δραχμές, με τις καταθέσεις των προνομιούχων στρωμάτων να υποστούν τις συνέπειες της υποτίμησης.
- Ταυτόχρονη με την έξοδο από ΟΝΕ/ΕΕ εθνικοποίηση όλων των Τραπεζών, ώστε να αποφευχθεί οποιαδήποτε κερδοσκοπία από την εφαρμογή των μέτρων, αλλά και ως μακροπρόθεσμο μέτρο για να σταματήσει η κερδοσκοπία των Τραπεζιτών, τα κέρδη των οποίων πάνε βέβαια στις τσέπες τους, ενώ τις ζημιές καλείται να πληρώνει ο ελληνικός λαός, μέσα από τις συνεχείς «μεταγγίσεις» δημοσίου χρήματος προς ενίσχυση της ρευστότητάς τους.
- Δημιουργία μιας διακομματικής Νομισματικής Επιτροπής που θα εποπτεύει την Τράπεζα της Ελλάδος (η οποία θα αποδεσμευθεί τελείως από την εξάρτησή της από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα) στον ρόλο του ελέγχου των νομισματικών μεγεθών προς αποφυγή πληθωρικών πιέσεων.
- Δραχμοποίηση του Χρέους, ώστε η υποτίμηση της δραχμής να μην επιβαρύνει τον ελληνικό λαό, αλλά και για να μη χρειάζεται επαναδανεισμός για την οποιαδήποτε πληρωμή μέρους του Χρέους συμφωνηθεί.
- Επαναδιαπραγμάτευση του Χρέους, από θέσεως ισχύος τώρα, και με την απειλή κήρυξης άμεσης χρεοκοπίας, (δηλαδή στάσης των πληρωμών τοκοχρεωλυσιών σε περίπτωση μη αποδοχής της), με στόχο τη σημαντική επιμήκυνση του χρόνου αποπληρωμής και την περικοπή σημαντικού μέρους του (π.χ. του 50%). Σε περίπτωση δημιουργί-

ας επαναστατικών συνθηκών θα μπορούσε βέβαια να επιβληθεί και ολοκληρωτική διαγραφή του Χρέους, όπως προτείνουν κάποιοι στην Αριστερά, αλλά η αποικιοκρατική δανειακή συνθήκη που έχει υπογράψει η Χούντα σημαίνει ότι, σε περίπτωση που τα παραπάνω μέτρα θα εισάγονταν στο υπάρχον σύστημα της οικονομίας της αγοράς και της αντιπροσωπευτικής «δημοκρατίας», όπως υποθέσαμε παραπάνω, οι δανειστές μας θα έχουν το νομικό «δικαίωμα» να κατάσχουν κάθε δημόσια περιουσία! Δεδομένου, μάλιστα, ότι η τρόικα σταδιακά μετατρέπει το υπάρχον δάνειο που υπόκειται στις συνήθεις νομικές ρυθμίσεις σε δάνειο που υπάγεται στο δρακόντειο καθεστώς της δανειακής σύμβασης, όσο περνούν τα χρόνια τόσο πιο ανέφικτη θα γίνεται η ολοκληρωτική διαγραφή του χρέους.

- Σταδιακή αποπληρωμή του Χρέους με έσοδα που θα προέλθουν βασικά από έναν άκρως προοδευτικό έκτακτο φόρο ακίνητης και κινητής περιουσίας (π.χ. για περιουσίες πάνω από 1 εκ. ευρώ που βρίσκονται είτε στην Ελλάδα είτε σε καταθέσεις του εξωτερικού, ανεξάρτητα αν ο ιδιοκτήτης είναι φυσικό ή νομικό πρόσωπο, συμπεριλαμβανομένης της εκκλησιαστικής περιουσίας κ.λπ.), μετά από γενική απογραφή τους, με παράλληλη εισαγωγή μακροπρόθεσμων αυστηρών ελέγχων στην κίνηση κεφαλαίου, (πέρα από την προσωρινή απαγόρευση της κίνησής τους που ανέφερα), ώστε να σταματήσει η συνεχής εκροή κεφαλαίων των ελίτ που μόνο τους τελευταίους μήνες ξεπέρασε τα 10 δις ευρώ,¹⁴ και να ελεγχθεί η κερδοσκοπία.

Ακόμη και τώρα, επομένως, το πελώριο διαρκές έγκλημα των ελίτ, ντόπιων και ξένων, κατά των λαϊκών στρωμάτων θα μπορούσε να σταματήσει, μέσα από αγώνα, με στόχο τη γενική απεργία διαρκείας για να επιβληθεί η διενέργεια δημοψηφίσματος για τα μέτρα. Θα μπορούσαν να προταθούν τρεις εναλλακτικοί τρόποι για να επιτευχθεί αυτός ο στόχος:

1. η αυτο-οργάνωση σε όλα τα επίπεδα: από τις γειτονιές και τα χωριά μέχρι τα εργοστάσια και τα γραφεία. Βραχυπρόθεσμα, οι συνελεύσεις των πολιτών, των εργαζομένων, των αγροτών κ.λπ., θα μπορούσαν, συνομοσπονδιοποιούμενες σε εθνικό επίπεδο, να οργανώσουν τον τρόπο αχρήστευσης των ληστρικών μέτρων με συντονισμένες απεργίες που θα κατέληγαν σε μια γενική απεργία διαρκείας, μέχρι να εξαναγκαστούν οι

[14] Helena Smith, "Super-rich move billions out as debt crisis overwhelms Greece," *The Observer* (7/2/2010).

ελίτ σε δημοψήφισμα για τα μέτρα. Σε περίπτωση που αυτό δεν καταστεί σύντομα δυνατό,

II. η αυτο-οργάνωση των δημοσίων υπαλλήλων που είναι οι κατεξοχήν αποδιοπομπαίοι τράγοι του συστήματος αυτή τη στιγμή, σε γενικές συνελεύσεις ανά υπουργείο και δημόσια υπηρεσία, σχολείο ή Πανεπιστήμιο, νοσοκομείο κ.λπ. και η λήψη απόφασης για αγώνα ανατροπής των μέτρων με μέσο τη γενική απεργία και το δημοψήφισμα. Η απεργία αυτή θα παρέλυε τον κρατικό μηχανισμό (συμπεριλαμβανομένων των άθλιων κρατικών καναλιών που σήμερα παίζουν έναν πολύ σημαντικό αποπροσανατολιστικό ρόλο προπαγανδίζοντας μαζικά τον «μονόδρομο») και θα είχε στόχο την απόσυρση του συνόλου των μέτρων, και μέσω τη διεξαγωγή άμεσου δημοψηφίσματος. Εάν, ούτε αυτή η μέθοδος εξαναγκασμού των ελίτ σε διεξαγωγή δημοψηφίσματος επιτύχει,

III. η «Αργεντινέζικη λύση», δηλαδή, οι άνεργοι, τα θύματα των μέτρων (συνταξιούχοι, φορτηγατζήδες, σιδηροδρομικοί, φοιτητές κ.λπ.), μαζί με τα ευρύτερα λαϊκά στρώματα που άμεσα ή έμμεσα πληρώνουν τώρα τα μέτρα, να αποκλείσουν όλες τις οδικές αρτηρίες, σιδηροδρομικές γραμμές, αεροδρόμια κ.λπ., ώστε να παραλύσει η οικονομία και οι βουλευτές όλων των κομμάτων να αναγκαστούν να ανατρέψουν τη κυβέρνηση των δωσιλόγων και να ψηφίσουν μια κυβέρνηση λαϊκής ενότητας που θα προχωρούσε σε δημοψήφισμα, το οποίο, αν εγκρινόταν, θα υιοθετούσε ένα πακέτο μέτρων όπως το παραπάνω, με βάση τους δυο πυλώνες που ανέφερα. Σε περίπτωση που οι βουλευτές συνέχιζαν να παίζουν το παιχνίδι των ελίτ και δεν ανέτρεπαν τη κυβέρνηση των δωσιλόγων που δεν έχει καμιά λαϊκή εντολή για τα κτηνώδη μέτρα που εφαρμόζει, τότε οι βουλευτές που θα εξακολουθούσαν να στηρίζουν τη χούντα θα έπρεπε να εξοστρακιστούν από τους πολίτες και ιδιαίτερα τους πολίτες των εκλογικών περιφερειών τους, με κάθε μέσο στη διάθεση τους.

Το κοινωνικό υποκείμενο και η Κυβέρνηση λαϊκής ενότητας

Όμως, πρώτον, ποιο είναι το κοινωνικό υποκείμενο που θα επέβαλλε τα παραπάνω; Και, δεύτερον, για να έλθω και στο εύστοχο ερώτημα που θέτει ο Γιάννης Ραχιώτης¹⁵, ποιο είναι το πολιτικό υποκείμενο, δηλαδή η σύνθεση της κυβέρνησης λαϊκής ενότητας που θα τα εφάρμοζε;

[15] Βλ. παρέμβαση Γιάννη Ραχιώτη στην παρουσίαση του βιβλίου *Η Ελλάδα ως προτεκτοράτο της υπερεθνικής ελίτ* (σελ. 127 παρόντος τεύχους).

Όσον αφορά στο κοινωνικό υποκείμενο (το οποίο εν μέρει ταυτίζεται και με αυτό που όρισα αλλού ως το απελευθερωτικό υποκείμενο που θα μπορούσε μακροπρόθεσμα να οδηγήσει σε μια ΠΔ¹⁶) βασικά συνίσταται από τα θύματα της νεοφιλελεύθερης παγκοσμιοποίησης (άνεργοι, χαμηλόμισθοι, συνταξιούχοι, φοιτητές, δημόσιοι υπάλληλοι κ.ά.) τα οποία κατ'εξοχήν πληρώνουν τα μέτρα.

Όσον αφορά στο πολιτικό υποκείμενο, δηλαδή την κυβέρνηση λαϊκής ενότητας, το ερώτημα που ανακύπτει στην πραγματικότητα είναι πώς θα μπορούσαμε να επιβάλλουμε το δημοψήφισμα στις ελίτ, πάντα υποθέτοντας ότι δεν έχουμε φθάσει σε επαναστατικές συνθήκες; Νομίζω ότι ο μόνος τρόπος που θα μπορούσε να επιτευχθεί αυτό στο πλαίσιο του υπάρχοντος συστήματος, είναι αν οι πολίτες, μέσα από τη γενική απεργία διαρκείας που θα ξεπερνούσε τους κομματικούς εγκάθετους στα συνδικάτα και θα παρέλυε τον κρατικό μηχανισμό, επέβαλλαν στους επαγγελματίες πολιτικούς στη Βουλή να ξεπεράσουν τις ηγεσίες τους, να ανατρέψουν τη κυβέρνηση των δωσιλόγων που εξαπάτησε τον Ελληνικό λαό για χάρη των ντόπιων και ξένων ελίτ που υπηρετεί, και να ξεκινήσουν τη δυναμική ανάδειξη μιας κυβέρνησης λαϊκής ενότητας που θα στηριζόταν, πρώτον, στις μη υποτελείς δυνάμεις της βάσης των κομμάτων εξουσίας και, δεύτερον, στις αντίστοιχες δυνάμεις της Αριστεράς.

Με άλλα λόγια, το κρίσιμο θέμα, κατά τη γνώμη μου, δεν είναι τα πρόσωπα που θα αποτελούσαν, και οι δυνάμεις που θα στήριζαν, παρόμοια κυβέρνηση. Το κρίσιμο θέμα θα ήταν με ποια δέσμευση θα αναλάμβανε την εξουσία παρόμοια κυβέρνηση. Και η δέσμευση θα ήταν πολύ απλή: η άμεση διεξαγωγή δημοψηφίσματος με βάση το αίτημα:

☐ ΝΑΙ στην απόσυρση όλων των μέτρων —απόφαση που θα συνεπαγόταν μονομερή έξοδο από την ΕΕ & ΟΝΕ ή

☐ ΟΧΙ στην απόσυρση των μέτρων —απόφαση που θα συνεπαγόταν τη συνέχιση εφαρμογής των οποιωνδήποτε ληστρικών μέτρων της τρόικας, καθώς και της επιτήρησής μας μέχρις ότου αποπληρώσουμε και το τελευταίο ευρώ στους πιστωτές μας, όπως επιδιώκουν οι ξένες και ντόπιες ελίτ με όργανο την κοινοβουλευτική Χούντα.

Εννοείται ότι η Κυβέρνηση Λαϊκής Ενότητας θα πρέπει προηγουμένως να έχει εξασφαλίσει την ισότιμη μεταχείριση των εκατέρωθεν απόψεων, (που θα εγγυώντο οι συνελεύσεις των τεχνικών και υπαλλήλων στα ΜΜΕ που θα αναλάμβαναν τη διαχείριση τους γι' αυτόν τον σκοπό). Και, φυσικά-

[16] Βλ. *Περιεκτική Δημοκρατία: 10 Χρόνια Μετά*, ο.π. σελ. 492–96.

κά, σε περίπτωση που οι επαγγελματίες πολιτικοί αρνιούνταν να παίξουν αυτόν τον ρόλο ειρηνικής διευθέτησης της κρίσης και θα προτιμούσαν να συνεχίσουν να παίζουν τον ρόλο των υποζυγίων στα αφεντικά τους (όπως σήμερα), θα αναλάμβαναν όλες τις ευθύνες για ό,τι επακολουθούσε, ενώ συγχρόνως τα λαϊκά στρώματα θα είχαν χάσει πλέον οποιαδήποτε ψευδαίσθηση για το τι σημαίνει ακριβώς το σημερινό σύστημα και θα λειτουργούσαν εφεξής σε κατάσταση συλλογικής αυτο-άμυνας εναντίον των ελίτ που θα αντιμετώπιζονταν πια σαν εσωτερικός στρατός κατοχής.

